

نقش و جایگاه زن در خانواده از دیدگاه علامه مصباح یزدی (رحمت الله) با تأکید بر بیانات مقام معظم رهبری (مد ظله العالی)

فاطمه شامحمدی^۱

چکیده

زن در فرهنگ دینی ما، مظهر نجابت و برکت است و در نهاد خانواده از ارزش و احترام فوق العاده‌ای برخوردار است. در واقع هویت زن هویت جامعه است. این ارزش گذاری نسبت به زن فقط در آموزه‌های اسلام نیست. به طور کلی در دیدگاه عالمان فرزانه از زن و نقش مهم وی برای همسررداری، خانه‌داری و تربیت فرزندان به عظمت یاد شده است. پژوهش حاضر به روش توصیفی - تحلیلی انجام یافته است و شیوه گردآوری داده‌ها از طریق فیش‌برداری از منابع کتابخانه‌ای است. بر پایه مطالعات صورت گرفته در اندیشه‌های این دو عالم چنین استنباط شد: مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) مهمترین نقش زن را هم‌سری، مادری و خانه‌داری و اجتماعی می‌داند و آنان را مسئول اصلی در زندگی برای رشد و کشف استعدادهای درونی برمی‌شمارد. در اندیشه‌های علامه مصباح یزدی (رحمت الله) از زنان به عنوان مربیان نسل آینده یاد شده و فرموده است: زنان وظیفه مهمتری، نسبت به مردها دارند و باید خود را برای تربیت نسل آینده و جامعه آماده کنند آنچه از این دو دیدگاه ناب به دست می‌آید، این است که زنان نقش و جایگاه مهمتری در خانواده دارند؛ زیرا آنها هستند که با مدیریت و تربیت فرزندان و همسران، محیط خانه را به امن‌ترین جا تبدیل می‌کنند.

کلیدواژه: نقش، جایگاه، زن، خانواده، علامه مصباح یزدی.

^۱. طلبه سطح دو حوزه علمیه آیت الله ایروانی پاییز ۱۴۰۴.

مقدمه

نقش زن در میان خانواده جایگاه ویژه‌ای به خود اختصاص داده است؛ چرا که از یک سو به تربیت و مدیریت و همسر داری و نقش مادری می‌پردازد و از سویی دیگر منجر به اثرگذاری آن در خانواده و جامعه می‌شود. به همین دلیل است که خانواده در اسلام از جایگاه والایی برخوردار است؛ زیرا مهم‌ترین نهاد برای تربیت انسان‌ها می‌باشد.

کتاب و مقاله‌ای که به طور کامل و مستقل موضوع نقش و جایگاه زن در خانواده از دیدگاه علامه مصباح یزدی با تاکید بر بیانات مقام معظم رهبری را مورد بحث قرار داده و توانسته باشد نقش و جایگاه زن در خانواده را از دیدگاه این دو عالم بیان کند، تاکنون مشاهده نشده است. اگرچه تحقیقاتی در موضوع نقش و جایگاه زن در خانواده به صورت کتاب و مقاله موجود می‌باشد.

از جمله کتاب «نقش زن و مرد در خانواده با رویکرد اسلامی» (نوشته علی احمد پناهی) که به تبیین نقش‌های مورد انتظار از زن در نظام خانواده از دیدگاه اسلام پرداخته و تحقیق شده است و در ادامه محقق به تحلیل روان‌شناختی و تربیتی جایگاه زن و مرد در نظام خانواده پرداخته است. در این کتاب از دیدگاه علامه مصباح یزدی با تاکید بر بیانات مقام معظم رهبری بیان نشده است.

کتاب بعدی کتاب «جایگاه زن در اسلام» (نوشته بنت الهدی صدر) است که در آن به رویکرد اسلام به زن بر اساس احکام و حقوق آنها و جایگاه انسانی زن و مرد پرداخته شده است. اما به دنبال بیان نقش و جایگاه زن در خانواده از دیدگاه دو مفسر نمی‌باشد.

در تحقیق حاضر به دنبال نقش و جایگاه زن در خانواده هستیم تا با عمل به آن موانع تحکیم خانواده را برطرف سازد. آنچه که تحقیق حاضر را متمایز می‌کند، نگاه علما به نقش و جایگاه زن در خانواده می‌باشد؛ از این رو، ضرورت شناخت نقش و جایگاه زن در خانواده بر اساس دیدگاه علامه مصباح یزدی و رهبر انقلاب اسلامی آشکار می‌گردد.

هدف از این تحقیق رسیدن به اهمیت و ضرورت نقش و جایگاه زن در خانواده مطابق با دیدگاه دو عالم اندیشمند جهان است تا این که زن از یک سو شناخت کافی به نقش خویش داشته باشد و از سویی دیگر مسئولیت همسر داری و خانه‌داری را به درستی ایفا کند. همچنین پاسخگوی مادرانه در برابر تربیت فرزندان باشد. همچنین زنان را الگویی کامل در راستای محبت و دلگرمی خانواده می‌توان برشمرد.

در این مقاله سعی بر آن است که نظر دو مفسر بزرگ را مورد تحلیل قرار گیرد.

با توجه به اهمیت موضوع نقش و جایگاه زنان در خانواده از دیدگاه علامه مصباح یزدی با تأکید بر بیانات مقام معظم رهبری، مساله اساسی این پژوهش عبارت است:

- رویکرد علامه مصباح به مساله نقش و جایگاه زن در خانواده چگونه است؟

- نقش زن در تحکیم خانواده چیست؟

- دیدگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی در مورد نقش و جایگاه زن چیست؟

۱. جایگاه خانواده

خانواده به عنوان زیربنای جوامع و خاستگاه فرهنگ‌هاست. دین اسلام به عنوان مکتبی انسان‌ساز، توجه ویژه‌ای به والایی خانواده دارد. خانواده یک واحد اجتماعی است که هدف آن در نگاه قرآن، تأمین سلامت روانی می‌باشد و برای سه گروه بیان شده است:

۱. زن و شوهر،

۲. پدر و مادر،

۳. فرزندان.

که هدف آن، ایجاد آمادگی برای برخورد و رویارویی با پدیده‌های اجتماعی است.

خداوند حکیم در قرآن (سوره فرقان، آیه ۷۴) می‌فرماید:

«وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا»

و کسانی که می‌گویند خدایا، ما را از همسرانمان نور چشمان ببخش و ما را رهبر پرهیزکاران

گردان.^۱

این آیه بر اهمیت خانواده و پیش‌آهنگی آن در تشکیل جامعه نمونه انسانی اشاره دارد، چنان که پیوندهای سالم و درخشان خانوادگی را ایده‌آل پرهیزکاران معرفی می‌کند. ارزش خانواده پیش از هر چیز بر پایه مودت و دوستی بین اعضای آن استوار است؛ اعضای که انجام نقش متقابل، آنان را در کنار یکدیگر نگاه داشته است و اگر این جریان بر اساس دوستی و تفاهم و برکنار از منیت‌ها ادامه یابد، به

^۱. فرقان: ۷۴.

کمال انسانی مورد انتظار خواهد انجامید. رهبر انقلاب اسلامی خانواده را م‌ساله بسیار مهمی می‌داند و معتقد است که پایه و سلول اصلی در جامعه است.^۱

علامه مصباح یزدی در خصوص مؤثرترین عامل در سعادت انسان‌ها می‌فرماید:

«عوامل فطری است که موجب تکامل انسان می‌شود و این عوامل را خدا در وجود انسان برای برقرار شدن ارتباط طبیعی بین انسان‌ها قرار داده است و با این پیش‌فرض‌هایی که بر اساس بینش اسلامی است، نتیجه می‌گیریم که مؤثرترین عامل در سعادت انسان‌ها، تقویت خانواده است.^۲

همچنین علامه مصباح یزدی خانواده را هسته اولیه تشکیل جامعه می‌دانند. خداوند متعال دو انگیزه نیرومند در سرشت هر یک از مرد و زن به امانت نهاده است تا آنان را به تشکیل خانواده سوق دهد:

۱- یکی ارضاء غریزه جنسی،

۲- دیگری عاطفه زناشویی و همسری.^۳

۳- در آیین اسلامی مرد و زن در قبال یکدیگر وظایفی برعهده‌دارند. حفظ کیان یک خانواده در گروه تعیین نقش برای هر کدام از این اعضاء است.

۲. جایگاه زن در خانواده

توجه اسلام در احیاء شخصیت و ارزش و جایگاه والای زنان، بر کسی پوشیده نیست و آیات الهی و دستورات انسان‌ساز اسلام همواره در جهت تحکیم این امر بوده و هست، چنانچه تاریخ درخشان اسلام و گوشه‌هایی از آن که در کتاب آسمانی مسلمانان ارائه گردیده، بیانگر این موضوع می‌باشد و به جرات می‌توان ادعا کرد که هیچ آیینی همچون دین مبین اسلام به مقوله زن توجه نشان نداده و نسبت به پاسداشت شخصیت و کرامت او اهتمام نورزیده است. چنان‌که رسول خدا (ص) آن قدر نسبت به دخترش، فاطمه زهرا (س) احترام می‌گذاشت که مردم شگفت‌زده می‌شدند. آن حضرت با تمام عظمت و مقامی که داشتند، دست دخترش، فاطمه را می‌بوسید. رسول خدا (ص) در حدیثی فرمودند: «دختر فرزند خوبی است و هم پرمحبت است و هم کمک‌کار هم مونس است و هم پاک و پاک‌کننده».^۴

۱. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی، ۱۳۹۰/۱۰/۱۴

۲. بیانات آیت الله مصباح یزدی، همایش تقویت نظام خانواده و آسیب شناسی آن، ۱۳۸۴/۱۲/۱۱.

۳. مصباح یزدی، نگاهی گذرا به حقوق بشر از دیدگاه اسلام، ج ۱، ص ۲۵۴

۴. رشیدی، حریم عفاف، ج، ص ۲۸

رهبر معظم انقلاب اسلامی زن را در نگاه اسلام تعریف نموده و بیان داشته که: « زن همان است که در این جمله «الْمَرْأَةُ رِيحَانَةٌ وَ لَيْسَتْ بِقَهْرْمَانَةٍ» است؛ مثل یک گل. یک گل، وجودش لازم است و نگهداری‌اش لوازمی دارد: وَ لَيْسَتْ بِقَهْرْمَانَةٍ؛ منظور از قهرمان، این قهرمان متعارف ما نیست، قهرمان یعنی کارگزار؛ یعنی رئیس خدمه»^۱. در ادامه رهبر معظم انقلاب اسلامی میفرماید ارزش زن به این است که بتواند محیط زندگی خود را برای خود و برای مرد و فرزندان، یک بهشت، یک مدرسه، یک محیط امن، یک جایگاه عروج به معارف معنوی و مقامات معنوی تبدیل کند.^۲

علامه مصباح یزدی می‌فرماید: زن یک موجود احساساتی و سریع التاثر است که می‌تواند برای هر پیشامد جزئی یا اعمال هر گونه هوس، کانون خانواده را تهدید یا انحلال نمایند.^۳ از آنجا که اسلام به شخصیت و جایگاه زن نسبت به تمام ادیان و فرهنگ‌های غربی اهمیت ویژه‌ای دارد و جایگاه زن را مقدس دانسته‌اند، بنابراین نظر علما هم غیر از اسلام نبوده و همچنین همه به یک هدف مشخص و واحد این جایگاه را نسبت به وظایف تعریف شده اسلام می‌دانند.

۳. نقش زن در خانواده

یکی از اسباب حفظ و سلامت خانواده این است که زن وظیفه خودش را به درستی بشناسد. زنان بعد از ازدواج نقش‌های معینی را در خانه و اجتماع بر دوش می‌گیرند، از جمله نقش همسر داری، نقش مادری و نقش خانه داری در خانه است. رهبر معظم انقلاب اسلامی می‌فرماید: زنان مسلمان در زندگی شخصی اجتماعی و خانوادگی خود باید زندگی فاطمه زهرا (س) را از جهت خردمندی فرزاندگی عقل و معرفت الگو و سرمشق قرار دهند و از بعد عبادت خانه‌داری، هم‌سر داری و تربیت فرزندان صالح از زهرای اطهر (س) پیروی کنند.^۴

۳-۱. نقش همسری زن

۱. سایت مقام معظم رهبری، <https://farsi.khamenei.ir>.

۲. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی، ۱۳۷۶/۱۱/۲۹.

۳. مصباح یزدی، جرعه ای از دریای راز، ج ۱، ص ۱۹۱.

۴. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی، ۱۳۷۴/۹/۱۷.

داشته باشد و یا کاری مفید و ثمربخش برای بشریت و تمدن بشری انجام دهد.^۱ همچنین نظر علامه درباره ایمان این گونه است که آنچه باعث نجات و سعادت می شود، ایمان به مجموعه عقاید قوانین و احکامی است که توسط پیامبر (ص) و همچنین جانشینان معصوم ایشان در قالب وحی و سنت به ما رسیده است.^۲ بنابراین ایمان در زندان زنان باعث آرامش و میزانی به زندگی و همچنین خانواده ثبات و باقی میماند.

۲-۴. دوری از تجمل گرایی

تجمل گرایی یعنی رغبت کردن و گرایش به مادیات زندگی است. اگر امروزه در اطراف نگاه کنیم زنان و دختران بیشتر از مردان در معرض تجمل گرایی قرار می گیرند. به همین دلیل اگر این عامل خطر ساز در مادران شکل بگیرد، به یقین در فرزندان خود تاثیر گذار می شود. همچنین خانواده آرامش روحی را از دست می دهند و افراد آن خانواده از تعهدات مسئولیت خود باز می مانند و سمت و سوی خوبی را در پیش نمی گیرند. حضرت آیت الله خامنه ای رهبر معظم انقلاب اسلامی نظر بر این دارند که نباید زنان به سمت تجمل گرایی سوق پیدا کنند؛ زیرا این خطر بیشتر در زنان بیشتر و امکانش زیادتر است.^۳

۳-۴. دوری از چشم هم چشمی

یکی دیگر از عوامل مهم، دوری از چشم هم چشمی می باشد که ارتباط زیادی با تجمل گرایی دارد. گاهی زنان با این خصلت باعث می شود که به تجمل گرایی روی آورد که در موارد پیشین به آن اشاره شده است. عوامل اجتماعی دیگری نظیر، چشم به هم چشمی یا فرار از مذمت و نکوهش دیگران و... نیز وجود دارند که آدمی را به سمت دنیا می کشانند. به عنوان نمونه برخی افراد به منظور فرار از حرف زشت دیگران و یا اینکه مبدا اقوام، همسر و فرزند به او بگویند که تو بی عرضه هستی که کاری برای خود دست و پا نمی کنی و مقام و پست و پولی به دست نمی آوری و به یک زندگی محدود قناعت کردی، با سرعت باور نکردنی به طرف دنیا رفته و از آخرت غافل می شوند.^۴ ایمان، تقوا، دوری از تجمل گرایی، دوری

۱. شهید مطهری، انسان و ایمان، ج ۱، ص ۳۳.

۲. مصباح یزدی، پرسش ها و پاسخ ها، ج ۱، ص ۱۴۰.

۳. بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۷۰/۱۰/۴.

۴. مصباح یزدی، زن نیمی از پیکره اجتماع، ج ۱، ص ۳۲۶.

از چشم هم چشمی، مواردی هستند که اگر در زن تقویت شود، می‌تواند محیط خانه را با آرامش بیشتری به استقبال و خدمت به فرزندان و همسر بپردازد.

نتیجه‌گیری

نقش و جایگاه زن یک مسئله مهم و اساسی در خانواده است که نمونه نقش‌های زن در خانواده می‌توان به، نقش، مادری، همسری و خانه‌داری اشاره کرد. هرچند که اسلام به جایگاه زن و نقش‌آفرینی آن اهمیت و ارزش والایی داده است. رهبر معظم انقلاب اسلامی می‌فرمایند: تأکید اسلام بر اهمیت بی‌نظیر نقش زن در خانواده، به هیچ‌وجه به معنای مخالفت با حضور زنان در عرصه‌های مختلف نیست، بلکه به معنای اصالت و اولویت نقش مادری و هم‌سری در مقابل دیگر فعالیت‌ها و نقش‌ها می‌باشد؛ چراکه بقا و رشد و تعالی بشر و حفظ آرامش و سلامت جامعه در گرو تحقق این نقش است. آیت مصباح یزدی در مورد نقش و جایگاه زن این‌گونه می‌فرماید: زن از نظر احساسات و عواطف معمولاً قوی‌تر است و بعد از تزریق تقوا را که مورد خانواده هم به تدبیر نیاز دارد و هم به پرورش تربیت. این تقسیم‌کار به شکل طبیعی به وجود می‌آید که مرد به اداره خانه و تأمین نیازهای اقتصادی آن بپردازد و زن از عشق و احساس به فرزندان خود لبریز است و بیشتر می‌توان آن‌ها را تحمل کند و پرورش و پروراندن را برعهده بگیرد. بنابراین با بررسی دقیق جایگاه و نقش زن در خانواده از دو دیدگاه برجسته اسلام این‌گونه به دست می‌آید که خانه به مدیری مهربان و دلسوز نیاز دارد که آن هم موجودی از خالق تعالی به نام زن است؛ زیرا این مادر است که با وجودش در خانه می‌تواند محیطی عاطفی و پر از محبت همراه با اخلاق نیکو و صبر و تحمل، از پاشیدن کانون گرم خانواده جلوگیری نماید.

فهرست منابع

• قرآن.

۱. بخاری، محمد، «صحیح بخاری»، بی‌جا، بی‌نا، بی‌تا.
۲. آیت الله العظمی خامنه‌ای (دام ظلّه)، بانک جامع بیانات مقام معظم رهبری، مرکز تحقیقات رایانه‌ای قایمیه اصفهان.
۳. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با شورای فرهنگی - اجتماعی زنان، ۱۳۷۰/۱۰/۴.
۴. بیانات مقام معظم رهبری در مراسم اجرای صیغه عقد، ۱۳۷۲/۲/۱۳.
۵. بیانات مقام معظم رهبری، در مراسم اجرای صیغه عقد، ۱۳۷۵/۲/۱۰.
۶. بیانات مقام معظم رهبری، در دیدار با بانوان هرمزگان، ۱۳۷۶/۱۱/۲۹.
۷. بیانات مقام معظم رهبری، در سومین نشست اندیشه‌های راهبردی، ۱۳۹۰/۱۰/۱۴.
۸. بیانات مقام معظم رهبری، از مصاحبه با مجله شاهد یاران، ۱۳۶۷/۹/۱۳.
۹. بیانات مقام معظم رهبری، در دیدار عمومی خواهران در هفته زن، ۱۳۷۲/۹/۱۷.
۱۰. بیانات مقام معظم رهبری، در دیدار جمعی از مداحان، ۱۳۸۴/۵/۵.
۱۱. بیانات آیت الله مصباح یزدی، در همایش تقویت نظام خانواده و آسیب شناسی آن، ۱۳۸۴/۱۲/۱۱.
۱۲. جوادی آملی، عبدالله، «جایگاه زنان و مادران از دیدگاه ایشان» ۲۳/ ۱۲/ ۱۳۹۴.
۱۳. رشیدی، حسین، «حریم عفاف» قم: رازبان، ۱۳۸۵.
۱۴. سبحانی، شیخ جعفر، ایمان و آثار سازنده آن، قم: موسسه امام صادق (ع)، ۱۴۲۶/۱۳۸۴.
۱۵. شعبانی، اکبر، «راز خوشبختی زنان»، قم: آوای منجی، ۱۳۹۱.
۱۶. طباطبایی، محمدحسین، «المیزان فی تفسیر القرآن»، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۷۵.
۱۷. عباسوند، فریبا، زن در اسلام، قم: مرکز نشر هاجر (وابسته به مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواهران)، ۱۳۹۵.
۱۸. کلینی، محمد بن یعقوب، «اصول کافی»، قم: دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ ه.ق.
۱۹. مجلسی، محمدباقر، «بحارالانوار»، بی‌جا، بی‌نا، بی‌تا.
۲۰. محمدی ری‌شهری، محمد، «تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث»، با همکاری عباس پسندیده مترجم: حمیدرضا شیخی، قم: دارالحدیث، ۱۳۸۷.
۲۱. مصباح یزدی، محمدتقی «اخلاق در قرآن»، قم: انتشارات موسسه آموزش و پرورش امام خمینی (قدس سره)، ۱۳۹۲.
۲۲. مصباح یزدی، محمدتقی، انسان سازی در قرآن، قم: انتشارات موسسه آموزش و پرورش امام خمینی (قدس سره)، ۱۳۹۳.

۲۳. مصباح یزدی، محمد تقی، **پرسش‌ها و پاسخ‌ها**، قم: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (قدس سره)، ۱۳۹۱.
۲۴. مصباح یزدی، محمد تقی، **پند جاوید**، قم: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (قدس سره)، ۱۳۹۱.
۲۵. مصباح یزدی، محمد تقی، **جرعه‌ای از دریای راز**، قم: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (قدس سره)، ۱۳۹۳.
۲۶. مصباح یزدی، محمد تقی، **زن نیمی از پیکره اجتماع**، قم: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (قدس سره)، ۱۳۹۱.
۲۷. مصباح یزدی، محمد تقی، **نگاهی گذرا به حقوق بشر از دیدگاه اسلام**، قم: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (قدس سره)، ۱۳۸۸.
۲۸. مصباح یزدی محمد تقی **نقش تقلید در زندگی انسان** قم: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (قدس سره)، ۱۳۹۱.
۲۹. مطهری، مرتضی، **انسان و ایمان**، شورای نظارت بر نشر آثار استاد شهید مطهری، ۱۳۶۷.

مقالات

۱. سلیماتوجلو، رقیه بهادر، «**پژوهش‌های اسلامی جنسیت و خانواده**»، شماره ۴، سال سوم، بهار و تابستان ۱۳۹۹.
۲. لولا آور، منصوره؛ شاهمرادی زواره، راضیه «**فصلنامه علمی-پژوهشی نظریه‌های اجتماعی متفکران مسلمان واکاوی نقش اجتماعی زن از منظر آیت‌الله خامنه‌ای**»...

منابع اینترنتی

<https://rasekhoon.net>